

**Menny és pokol a barokk kori ember életében:
a mindennapoktól a műalkotásokig**

– tudományos konferencia –

Budapest, 2013. április 5–6.

SZÉCHENYI TERV

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
és

MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport

A Lelkiségtörténeti Műhely

VI. konferenciája

2013. április 5–6.

Sophianum, Budapest, Mikszáth tér 1.

A címlapon felül: *Maiestas Domini* a Szent Katalin-oltár predellájáról, Lőcse, Szent Jakab-templom, 15. század eleje

A címlapon alul: Giovanni Battista Manni, *La prigionia eterna dell'Inferno*, Velence, 1666, 1. metszet

Részlet a Szent Katalin-oltár predellájáról, Lőcse, Szent Jakab-templom, 15. század eleje

világkép függvényében, ugyanakkor a kézikönyv címéből kiindulva (mely egyébként különbözik a többi hasonló társulatokétól) próbáljuk felvázolni azt a spirituális jellegzetességet, amely meghatározó lehetett egy ilyen konfraternitás tagjai számára.

Fazakas Gergely / Ivancsó Mária, A mennybe kerül, aki *jól* hal meg: Felekezeti küzdelem a haldokló testéért Bethlen Kata környezetében / A haldoklás rítusainak különbségei és a 18. századi katolikus prédikációirodalom

A reformációt követő évtizedektől kezdve a halálos ágy is jelentős terepe volt a felekezeti küzdelmeknek. A katolikus és a református felekezetek közötti hatalmi harcban fontos volt, hogy az adott vallásos hit szerint mennybe jut-e majd a haldokló lelke, vagyis mely felekezet temetheti el az elhunytat. Így aztán mindent megtettek azért, hogy legalább a halálos ágyán váljon az egyedül igaznak beállított hit követőjévé. Katolikusként a szentgyónás, a szentáldozás és az utolsó kenet felvételével, protestánsként leginkább ezek távol tartásával, valamint úrvacsorázással, megfelelő protestáns könyv szerinti haldoklással, elmélkedéssel, imádkozással.

Bethlen Kata *Önéletírásában*, imádságaiban, vallástételeiben és végrendeleteiben elemezzük azokat a szöveghelyeket, ahol újra és újra a felekezeti hovatartozás szempontjából jelenítődnek meg a nagyasszony vallásos gesztusai, annak bizonyítékeként, hogy ő református. Aki egyrészt azért nem akarja, hogy katolikus gyermekei jelen legyenek haldoklásakor, hogy ne hogy ők vagy a velük lévő katolikus páterek akarata teljesüljön a kiszolgáltatott haldoklón, másrészt azért bizonygatja, hogy ő nem katolikus, hogy majd az esetleg mégis ilyen környezetben bekövetkező haldoklása és az utolsó kenet erőszakos feladása esetén is tudhassa mindenki: kényszer alatt fogadta el a katolikus rítusokat.

A 18. század első évtizedeiben megjelent halotti prédikációkban fontossá vált, hogy a haldokló megtett-e mindent életében az üdvössége elnyeréséért, valamint, hogy a temetett személy haldoklásának rítusai is szerepelhetnek-e jó példaként a beszédet hallgatók/olvasók előtt. A prédikációk mintaadó jellegéből viszont az következik, hogy az argumentatív szöveg csupán elvárás, előírást közvetít: ezen keresztül nincs közvetlen hozzáférésünk a tényleges vallásos gesztusokhoz. A két előadás tehát arra hívja fel a figyelmet, hogy ezeket, különösen például az utolsó kenet feladásának elterjedését kiterjedt interdiszciplináris kutatások vizsgálhatják. A történeti antropológiai látásmód mellett a könyvtörténet, a retorikai és tropológiai vizsgálatok, illetve az egyháztörténeti összefüggések értelmezése fontos, a különböző műfajú és regiszterű szövegek közül pedig az önéletírásokon és imádságokon, a végrendeleteken és vallástételeken, valamint a prédikációirodalmon túl például az ars moriendi-irodalmat, a canonica visitációkat és a leveleket is be kell vonni a vizsgálatokba.

Frauhammer Krisztina, Ami a *Makulából* kimaradt: Martin von Cochem Krisztus-életrajzának pokolról és mennyországról írt fejezetei

Ma már sokak számára ismert, hogy Ujfalussi Judit híres *Makula nélkül való tiúkre* Martin von Cochem Krisztus-életrajzának magyar fordítása. A mű hatástörténetének vizsgálatai arra is rámutattak, hogy a klarissza apáca számos ponton eltért az eredeti műtől. Jó néhány fejezetet, bevezető elmélkedést, egyházi ünnepekhez kötődő leírást, imát stb. elhagyott a magyar szöveg megalkotásakor. A kihagyott részek között találjuk a halálról, a végítéletéről szóló fejezeteket és az azokat követő közel 100 oldalt is, amelyben az eredeti mű szerzője részletesen bemutatja olvasójának a pokol és a mennyország világát. A memento mori fogalmát juttatja eszünkbe ez a tematika, különösen, ha meggondoljuk: a harmincéves háborúból eszmélő Németország adja e mű történelmi kontextusát. Víziószerű elmélkedéseiben milyen képet fest a túlvilágról, és hogy készíti fel arra olvasóját a híres barokk szerző? Előadásomban ezekre a kérdésekre kívánok választ adni.

Gelle Katalin, Melius Juhász Péter menny- és pokolvíziója újszövetségi bibliafordításai, prédikációi, valamint imádságai kontextusában

Előadásom bevezetéseként röviden összefoglalom, mit mond a mennyről és a pokolról a világkereszténység Szentírása. Ezt követően a reformátor-püspök biblikus látomását mutatom be